

Het annotatiesysteem 2.3

Op de juiste manier naar bronnen verwijzen

In teksten die je schrijft voor je onderzoek moet je geregeld verwijzen naar de bronnen die je hebt geraadpleegd. Daarvoor bestaan verschillende verwijssystemen. We volgen het bekende APA-systeem van de American Psychological Association, een van de meest gebruikte (en gebruiksvriendelijke) verwijssystemen. De meeste informatie hieronder komt uit TB p. 582-585, maar ook: Wielandts, J. (2011). *ABC van de APA-referenstijl*. [Praktische handleiding voor wetenschappelijk refereren]. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

Hoe vermeld je bronnen in je tekst?

Als je in je eindwerk, je onderzoek of je zakelijke tekst gegevens ontleent aan bepaalde bronnen, dan moet je die duidelijk vermelden, of je doet aan plagiaat.

Vermeld bij het citaat of de parafrase een verkorte bron en geef de volledige titelbeschrijving in de bronnenlijst. Zet tussen haakjes achter het citaat of de parafrase de naam van de schrijver (zonder initiaal van de voornaam), het jaartal en de pagina van de bron waarnaar je verwijst. Bv. “De kwaliteit van een roman schuilt nooit in het navertelbare verhaal, maar in het onnavertelbare, dat met het verhaal gedaan is.” (Mulisch, 1972, p. 170)

Hoe maak je een bronnenlijst aan het einde van je tekst?

Als algemene principes gelden:

- 1) **cursivering:** bepaalde delen in een referentie worden gecursiveerd. Gebruik geen onderstreping, vet of kapitalen.
- 2) **alfabetisering:** in een bibliografie worden de geraadpleegde werken alfabetisch gerangschikt op de familienaam van de auteur (of op de eerste letter van de titel bij anonieme bronnen). Meerdere werken van dezelfde auteur worden chronologisch opgesomd. De werken van één auteur met hetzelfde publicatiejaar worden geordend op het eerste titelwoord (met uitzondering van lidwoorden). In dat geval moet je ook aan het jaartal een letter hechten om verwarring te vermijden bij referentie en voetnoot: 2004a, 2004b, 2004c... Werken die dezelfde auteur samen met anderen schreef, volgen na deze die hij/zij alleen schreef.

Hieronder volgen de meest voorkomende categorieën van bronnen. Wanneer je onzeker bent over een referentie, ga dan naar de (Engelstalige) website www.apastyle.org of TB p. 582-585.

Belangrijke opmerkingen

- 1) Vaste ingrediënten zijn de familienaam van de **auteur**, de **titel**, de **uitgave** (plaats van uitgave en uitgever) en het **jaar**.
- 2) Als er **geen plaats** is gegeven, schrijf je ‘s.l.’ van ‘sine loco’ of “z. pl.” van “zonder plaats”, als er **geen jaartal** is gegeven ‘s.d.’ van ‘sine dato’ of “z. d.” van “zonder datum”. Tegenwoordig is het vrijwel altijd mogelijk om op het internet deze informatie op te zoeken.
- 3) Voor paginavermelding gebruik je “p. x” als het om één pagina gaat, “pp. x-y” als het om meerdere gaat.
- 4) Als er **twee plaatsen van uitgave** zijn, dan vermeld je enkel de eerstgenoemde. Hetzelfde geldt voor **uitgeverijen**.
- 5) Als het niet om de eerste druk gaat, dan zet je de druk achter de titel van het werk, tussen haakjes en niet van de titel gescheiden door een punt. De druk zet je niet cursief.
- 6) Interpunctie is belangrijk. Zorg dat je **leestekens** en **hoofdletters** correct zijn. Aan het einde van je verwijzing staat altijd een **punt** (behalve voor websites). Je vraagt je misschien af waarom dat nodig is, maar een vast systeem voorkomt chaos en bereikt op die manier een groot (internationaal) publiek.
- 7) Typ één **spatie** telkens **na** een punt, komma, dubbelpunt, puntkomma, vraag- en uitroepetekens, en **nooit ervoor**.
- 8) Zorg dat je plaatsnamen **vertaalt**, ook al is het werk dat je hebt geraadpleegd in een andere taal geschreven. Schrijf dus ‘Parijs’ en ‘Londen’, en niet ‘Paris’ en ‘London’. Hetzelfde geldt voor woorden als “and” en “et”.
- 9) Bij het **alfabetisch ordenen** tellen woorden als ‘Van (der)’ niet mee. De naam ‘Van de Ven’ orden je dus in je bibliografie volgens ‘Ven’.
- 10) Soms heeft een titel een **ondertitel**, dat geef je in de titelnotatie aan door een dubbele punt tussen hoofd- en ondertitel te zetten.
- 11) Als er in de titel van een werk aanhalingstekens worden gebruikt, is de regel dat je in de bibliografie of voetnoot de aanhalingstekens overneemt. Wanneer in een titel bepaalde delen cursief staan, en je moet in je verwijzing de titel cursief zetten, dan zet je de betreffende delen recht.

MONOGRAFIEËN en ROMANS

Δ Een ‘monografie’ is wat wij “een boek over een bepaald onderwerp” noemen.

Eén auteur, van wie we de naam kennen

Familienaam auteur, Initiaal voorna(a)m(en). (publicatiejaar). *Titel*. Publicatieplaats: Uitgeverij.

Zamoyski, A. (2012). *1812. Napoleons fatale veldtocht naar Moskou*. Amsterdam: Balans.

Green, J. (2012). *The Fault in Our Stars*. New York: Dutton.

Eco, U. (1994). *Hoe schrijf ik een scriptie?* Amsterdam: Bert Bakker.

Hermans, M. (2006). *Schrijven met effect: Stijlcursus doeltreffend formuleren* (3e druk). Bussum: Coutinho.

Δ Zoals je kan zien, staat er in het voorbeeld van Umberto Eco geen punt achter de titel. Dit komt omdat de titel al eindigt met een leesteken, en je geen twee leestekens achter elkaar mag zetten.

Δ Neem de titel over zoals weergegeven op de bron. Dat wil zeggen dat soms alle betekenisvolle woorden met een hoofdletter moeten beginnen, zoals standaard in het Engels.

Δ In het laatste voorbeeld gaat het niet om de eerste druk. Kijk goed hoe je dat noteert.

Meerdere auteurs, van wie we de namen kennen

Familienaam auteur a, Initiaal voornaam., & Familienaam auteur b, Initiaal voornaam. (publicatiejaar). *Titel*. Publicatieplaats: Uitgeverij.

Smedts, W., & Van Belle, W. (1997). *Taalboek Nederlands*. Kapellen: Pelckmans.

Hirtt, N., Nicaise, I., & De Zutter, D. (2007). *De school van de ongelijkheid*. Antwerpen: Epo.

Δ De APA-norm stelt dat je tot zes auteurs kunt vermelden. Pas bij meer dan zes auteurs, gebruik je “et al.”, van het Latijn voor “en anderen”.

Steehouder, M., Jansen, C., Maat, K., van der Staak, J., de Vet, D., Witteveen, M., et al. (1999). *Handboek voor mondelinge en schriftelijke communicatie* (4e druk). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Auteur van een tekst in een verzamelwerk

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (publicatiejaar). Titel van de bijdrage. In Redacteur (Red.), *Naam van het verzamelwerk* (begin- en eindpagina bijdrage). Publicatieplaats: Uitgeverij.

Van Goethem, H. (2010). Antwerpenaren in beeld: de kantelende negentiende eeuw. In I. Bertels, B. De Munck & H. Van Goethem (Red.), *Antwerpen. Biografie van een stad* (pp. 327-373).

Antwerpen: Meulenhoff/Manteau.

Δ Meulenhoff/Manteau is één uitgeverij, dus geen twee verschillende.

Δ De initialen van de voornamen staan bij de redacteurs vóór de familienaam (dus niet zoals bij de auteurs), en er komt géén komma voor de ampersand (“&”).

Enkel de redacteur is bekend

In verzamelbundels met teksten van verschillende auteurs worden de redacteurs op dezelfde manier als auteurs opgenomen, maar gevolgd door de afkorting voor redacteur(en) tussen ronde haakjes in de taal van de publicatie. Bij een Nederlandse verzamelbundel schrijf je dus (Red.). In een Engelstalige verzamelbundel (Ed.) of (Eds.) als er meerdere *editors* zijn.

Deweever, B., Di Rupo, E., & Javaux, J.M. (Red.). (2011). *De onmogelijke toekomst*. Brussel: Het Octet.

Ongepubliceerd eindwerk, thesis, doctoraat

Familienaam auteur, Initiaal auteur. (verschijningsjaar). *Titel van het werk*. Ongepubliceerd eindwerk/thesis/doctoraat, Naam instelling, Plaats instelling.

Pierrart, T. (2012). *De Aeneis en La Divina Commedia. Twee hellevaarten: uitgelezen, uitgediept en vergeleken*. Ongepubliceerd eindwerk, Scheppersinstituut Mechelen, Mechelen.

Δ De plaats behoort vaak tot de instellingsnaam, zoals ‘Universiteit Antwerpen’ of ‘Scheppersinstituut Mechelen’. Het kan dan zijn dat de plaatsnaam tweemaal wordt vermeld.
Δ Je ziet dat in het voorbeeld “Aeneis” en “La Divinia Commedia” niet cursief staan. Dat komt omdat deze woorden in de titel van het eindwerk wél cursief staan. Cursief in het cursief, is opnieuw recht.

GEDRUKTE ARTIKELEN

Krantenartikel

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (exacte verschijningsdatum). Titel van het artikel. *Naam van de krant*, begin- en eindpagina.

Hermans, D. (2010, 27 september). Leerkrachten Frans niet te spreken over idee minister Smet. *Het Nieuwsblad*, p. 8.

Δ Kijk altijd of de auteur van de bijdrage bekend is. Indien niet, dan schrijf je de naam van het artikel op de plaats van de auteur. Als het voorbeeld hierboven geen bekende auteur had gehad, zou de annotatie er zo uitgezien hebben:

Leerkrachten Frans niet te spreken over idee minister Smet. (2010, 27 september). *Het Nieuwsblad*, p. 8.

Δ Bij de alfabetische rangschikking in je literatuurlijst tellen lidwoorden alfabetisch niet mee.

Tijdschriftartikel

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (exacte verschijningsdatum). Titel van het artikel. *Naam van het tijdschrift, jaargang*(aflevering binnen jaargang), begin- en eindpagina.

Van Damme, M. (2005, 8 juni). Moeten holebi's adoptierecht krijgen? *Knack*, 35(22), 16.

Firoulst, M. (2009, oktober). Onzichtbaar gevaar. *Eos*, 26(10), 72.

Melching, W. (2014, mei). Hitlers Russische roulette. *Historisch Nieuwsblad*, 2014(5), 20-27.

Δ Als je de jaargang vermeldt, gebruik je geen "p." (pagina) of "pp." (pagina's).

Δ Sommige tijdschriften gebruiken het jaartal als jaargang. Dat neem je dan over.

Δ Er is geen spatie tussen de jaargang en de aflevering tussen haakjes. Die aflevering staat (samen met haar haakjes) niet cursief, de jaargang wél.

Lemma uit een encyclopedie

Δ Een lemma is een trefwoord, waarover de encyclopedie meer informatie geeft.

Indien auteur bekend, redacteur onbekend:

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (publicatiejaar). Titel van de bijdrage. In *Titel van de encyclopedie* (Druk, Vol. Volumenummer, begin- en eindpagina). Publicatieplaats: Uitgeverij.

Fesler, J. (1968). Decentralisation and centralisation. In *International Encyclopedia of the Social Sciences* (Vol. 2, pp. 327-377). Londen: Macmillan and the Free Press.

Δ Wanneer een boek erg dik dreigt te worden, wordt het meestal opgedeeld in volumes. Dit zijn "delen", of "banden" van hetzelfde werk.

Indien auteur onbekend, redacteur bekend:

Titel van de bijdrage. (publicatiejaar). In Initiaal voornaam Familienaam auteur (red.), *Titel van de encyclopedie* (Druk, Vol. Volumenummer, begin- en eindpagina). Publicatieplaats: Uitgeverij.

Identity. (1994). In G. Marshall (ed.), *The Concise Oxford Dictionary of Sociology* (pp. 234-235). Oxford: Oxford University Press.

Δ Soms is niet alle informatie tussen de haakjes achter de titel van toepassing, bijv. wanneer het de eerste druk is of helemaal niet in volumes is opgedeeld. Dan is het niet nodig die informatie op te nemen.

Brochure, folder, lesmap

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (publicatiedatum). *Titel van de brochure* [Type].
Publicatieplaats: Uitgeverij.

Verboven, R. (1990). *Pesten op school* [Lesmap voor het basisonderwijs]. Brussel: Welzijnszorg.

Δ In plaats van de auteursnaam kan ook de naam van de instelling gebruikt worden.

Δ De instelling is ook vaak de uitgever.

MULTIMEDIA

Audiomateriaal (cd, cassette, lp, mp3 ...)

Componist (Comp.) en Uitvoerder (Uitv.). (copyright datum). Titel van het lied. Op *Titel van de drager* [Type]. Publicatieplaats: Distributeur.

Schubert, F. (Comp.) en Capova, S. (Uitv.). (1988). Nr. 4 in A-flat major: Allegretto. Op *Schubert Impromptus Op. 90 D 899 en Impromptus Op. 142 D 935* [CD]. Roermond: Masters Classic.

Audiovisueel materiaal (video, dvd, podiumvoorstelling)

Indien deel uitmakend van een serie:

Producent (Prod.) en Regisseur (Reg.). (verschijningsdatum). *Titel van de serie: Titel van de bron* [Type]. Publicatieplaats: Distributeur.

Jackson, P. (Prod. & Reg.). (2001). *The Lord of the Rings: The Fellowship of the Ring* [Film]. Los Angeles: New Line Cinema.

Indien niet deel uitmakend van een serie:

Producent (Prod.) en Regisseur (Reg.). (verschijningsdatum). *Titel van de bron* [Type]. Publicatieplaats: Distributeur.

Bender, L. (Prod.) en Tarantino, Q. (Reg.). (2010). *Inglorious Basterds* [Film]. Los Angeles: Universal Pictures.

Helas, J., en Batchelor, J. (Prod. & Reg.). (2005). *Animal Farm* [Film]. Benelux: Universal Pictures.

Δ Je verwijst altijd naar de drager die je in je bezit hebt, en niet naar de oorspronkelijke film. Ook al is *The Birds* van Alfred Hitchcock een film uit 1963, je verwijst naar de gegevens van je dvd-versie. Die dateert misschien van enkele jaren later.

Cd-rom

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (publicatiejaar). Titel van de gegevens. Op *Titel van de cd-rom* [Cd-rom]. Publicatieplaats: Distributeur.

Kerkhofs, E., Devisch, S., Wets, G., & Vanthienen, J. (1997). Excel voor gevorderden. Op *Praxis: Prakticum beleidsondersteunende informatica* [Cd-rom]. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven – faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen.

PERSOONLIJKE MEDEDELING

Gesprek, interview, enquête

Familienaam respondent, Initiaal voornaam. (Plaats, exacte ontmoetingsdatum). *Titel ter omschrijving van de inhoud* [Documenttype interviewer].

Coosemans, H. (Mechelen, 2013, 7 september). *De metaforen in Alice in Wonderland* [Interview met E. Van den Eynde].

UITZENDING

Radio of tv

Producent (Prod.) en Regisseur (Reg.). (exacte verschijningsdatum). *Titel van de serie: Titel van de uitzending* [Type]. Plaats: Kanaal.

Blakeway Productions (Prod.) en Steele, B. (Reg.). (2014, 17 juli). *Panorama: Homo's in Rusland (Cold Fear: Gay Life in Russia)* [Tv-uitzending]. Brussel: Canvas.

Δ In dit voorbeeld gaat het om het programma *Panorama*, dat een Engelse documentaire uitzond maar deze aflevering een Nederlandse naam gaf. Ja kan eventueel de oorspronkelijke titel tussen haakjes zetten.

INTERNET

Internetpagina

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (zo exact mogelijke datum van laatste update). *Titel van het onderdeel van de website*. Geraadpleegd op raadplegingsdatum via url

Permentier, L. (z.d.). *Meer dan een rimpeling op een kalme zee*. Geraadpleegd op 6 september 2007 via <http://www.onzetaal.nl/nieuws/rimpeling.php>

Δ “z.d.” betekent “zonder datum”. De website vermeldt de update niet.

Δ Je zet geen punt achter de url.

Δ Wanneer je tekstverwerker je url plots blauw kleurt en onderlijnt, wil dit zeggen dat hij er automatisch een koppeling naar het internet van heeft gemaakt. Dit is echter lelijk in een gedrukt werk, dus dan kies je voor “ongedaan maken” om de koppeling te doen verdwijnen.

Document (vaak in pdf) via website

Familienaam auteur, Initiaal voornaam. (verschijningsdatum). *Titel van het document*. Geraadpleegd op raadplegingsdatum via url

Unicef. (2009). *Unicef Humanitarian Action Report 2009*. Geraadpleegd op 31 augustus 2010 via http://www.unicef.org.uk/campaigns/publications/pdf/har09_final.pdf

Δ Wanneer de auteur bekend is, dan neem je die op zoals altijd. In het voorbeeld hierboven was dit niet het geval, dus is voor de instelling gekozen.

Online kranten- of tijdschriftartikel

Indien auteur bekend:

Familienaam auteur, Initiaal auteur. (publicatiedatum). Titel van het artikel. *Naam van het tijdschrift of de krant*. Geraadpleegd via url

Rothier, R. (2014, 11 september). Obama: 'VS gaan IS ook in Syrië bombarderen: wie ons bedreigt is nergens nog veilig'. *Knack*. Geraadpleegd via <http://www.knack.be/nieuws/wereld/obama-vs-gaan-is-ook-in-syrie-bombarderen-wie-ons-bedreigt-is-nergens-nog-veilig-video/article-normal-326803.html>

Indien auteur niet bekend:

Titel van het artikel. (publicatiedatum). *Naam van het tijdschrift of de krant*. Geraadpleegd via url

Vrouw van Robin Williams: 'Robin leed aan Parkinson'. (2014, 14 augustus). *Knack*. Geraadpleegd via <http://focus.knack.be/entertainment/film/vrouw-van-robin-williams-robin-leed-aan-parkinson/article-normal-271339.html>

Δ Krantenartikelen die je via databanken als Mediargus vindt, zijn meestal krantenartikelen die in druk zijn gepubliceerd, en behandel je dus niet als online krantenartikelen, maar als gewone krantenartikelen (zie boven).

Wiki's

Lemmanaam. (zo exact mogelijke datum van laatste update). Geraadpleegd op raadplegingsdatum via Wikipedia: url

Israeli-Palestinian conflict. (2014, 4 september). Geraadpleegd op 9 september 2014 via Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Israeli-Palestinian_conflict

Δ De datum van de laatste update vind je altijd helemaal onderaan de pagina.

Online filmbestand (YouTube, Vimeo ...)

Nickname. (exacte uploaddatum). Titel van het filmpje [Videobestand]. Geraadpleegd via url

Invisible Children. (2012, 5 maart). Kony 2012 [Videobestand]. Geraadpleegd via <https://www.youtube.com/watch?v=Y4MnpzG5Sqc>

Blog

Nickname. (exacte datum van post). Naam van de post [Web log post]. Geraadpleegd via url

Jennie. (2014, 29 september). Drie goedgekeurde lunchpakketjes [Web log post]. Geraadpleegd via <http://www.jenniefromtheblog.com/lifestyle/drie-goedgekeurde-lunchpakketjes/>

Δ Als het gaat om een reactie op een blogbericht, dan plaats je “Re:” voor de postnaam.

Facebook/Twitter

Indien het gaat om een hele pagina:

Paginanaam. (aanmaakdatum). In *Facebook/Twitter* [Fanpagina/Groepspagina]. Geraadpleegd op raadplegingsdatum via url

Say it with style. (2009). In *Facebook* [Fanpagina]. Geraadpleegd op 3 oktober 2014 via <http://www.facebook.com/APAStyle>

Belgians in London. (z.d.). In *Facebook* [Groepspagina]. Geraadpleegd op 3 oktober 2014 via <https://www.facebook.com/groups/190168057661924/>

Indien het gaat om een post (update) op een profielpagina:

Voornaam Familiennaam (datum van post). Verkorte eerste zin [Facebook update]. Geraadpleegd via url

Mark Zuckerberg (2012, 18 januari). Powerful tool [Facebook update]. Geraadpleegd via <http://www.facebook.com/zuck/posts/10100210345757211>

E-mailbericht

Familiennaam mededeler, Initiaal voornaam. (e-mailadres). (exacte verzendingsdatum). *Titel of omschrijving van de inhoud* [E-mail aan Ontvanger (e-mailadres)].

Meeus, L. (meel@scheppers-mechelen.be). (2014, 1 september). *Straks gratis cava kappen op happy hour van 't school?* [E-mail aan J. Goossenaerts (gooj@scheppers-mechelen.be)].

Δ Wanneer je tekstverwerker je e-mailadres plots blauw kleurt en onderlijnt, wil dit zeggen dat hij er automatisch een koppeling naar het internet van heeft gemaakt. Dit is echter lelijk in een gedrukt werk, dus dan kies je voor “ongedaan maken” om de koppeling te doen verdwijnen.